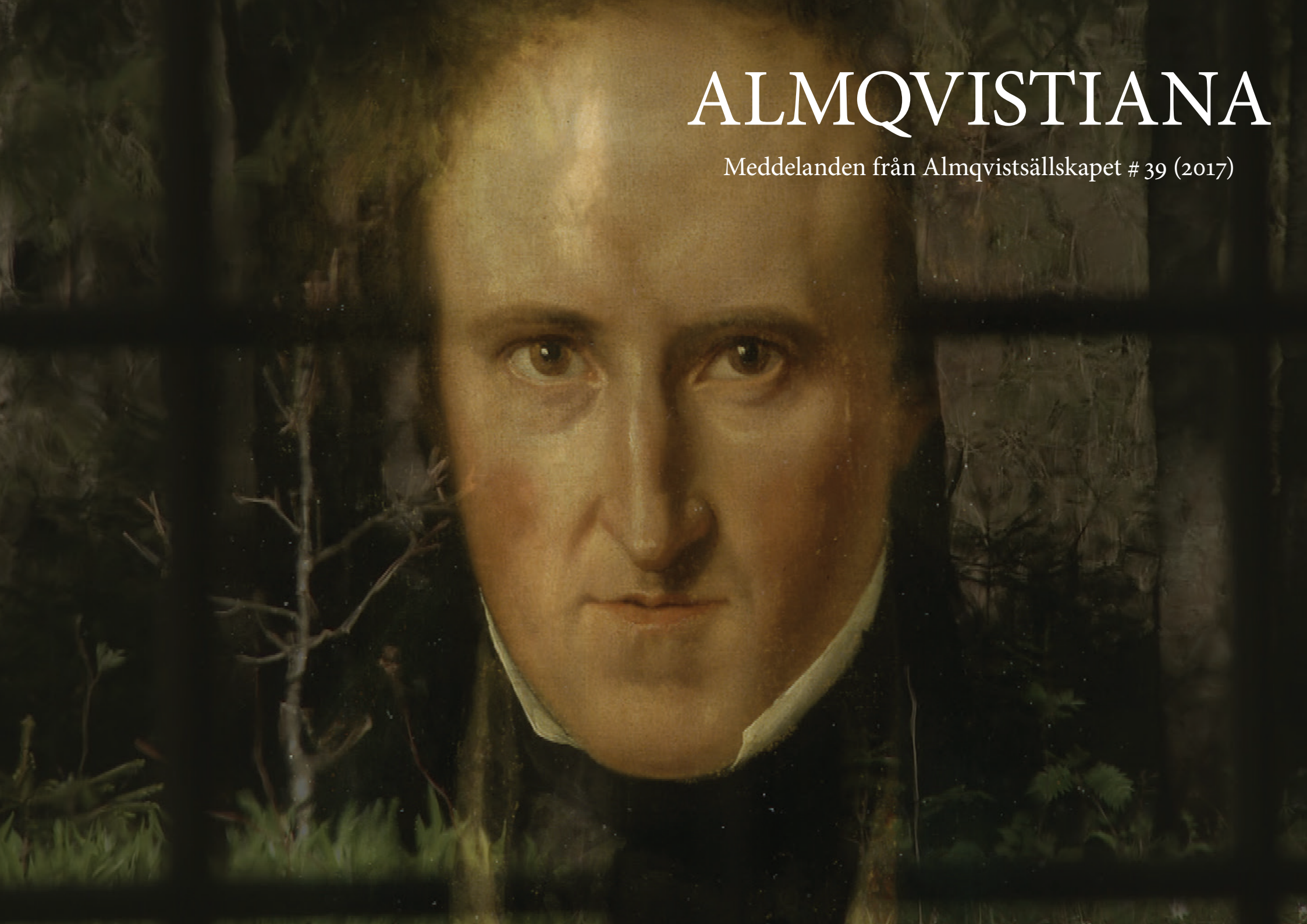

A detailed oil painting of a man's face and upper torso. The man has light brown hair, a high forehead, and a serious expression. He is wearing a dark, high-collared garment. The background is a dark, dense forest with visible tree trunks and foliage. The lighting is soft, highlighting the man's features against the dark background.

ALMQVISTIANA

Meddelanden från Almqvistsällskapet # 39 (2017)

ALMQVISTIANA # 39 (2017)

Redaktör Jonas Ellerström

INNEHÅLL

Ledare	1
<i>Madeleine Gustafsson</i> : En brustenhets, och därjämte alldeles hel ändå	3
<i>Jesper Svenbro</i> : Ontarias sång (med kommentar)	14
<i>Jonas Ellerström</i> : Femtioalet och Almqvist	17
<i>Cecilia Sidenbladh</i> : Minnesåret 2016	22
Nyheter	30

Nästa nummer av ALMQVISTIANA utkommer 2018 och blir ett temanummer om Almqvist och musiken. Manus och idéer kan sändas till redaktören per e-post: jonas@ellerstroms.se

Omslag: SVTs pressbild till K Special-programmet *Carl Jonas Love Almqvist*, en dokumentär av Astrid Ohlsén.
Montage med användande av Carl Peter Mazérs porträtt i olja. Bilden använd med tillstånd av SVT.
Törnrosvinjetten ovan av Bertil Bull Hedlund.

ISSN 1104-9014

Copyright © respektive medarbetare 2017

Omslags- och inlageformgivning Jonas Ellerström

Tryck Totem, Inowrocław, Polen 2017

Upplaga 300 exemplar

STYRELSE I ALMQVISTSÄLLSKAPET 2017

Ordförande: Eva Bonnier, bokförläggare

Vice ordförande: Cecilia Sidenbladh, dramatiker, fil dr på Almqvist

Sekreterare: Olof Holm, adjunkt

Skattmästare: Vanja Edwinston, tidigare kommunalråd Upplands Väsby

Klubbmästare: Topsy Bondeson, tidigare arkivarie

Ledamöter:

Kerstin Brunnberg, journalist, tidigare ordförande Kulturrådet, utredare ArkDes

Mats Hellström, tidigare stadsråd, ambassadör, landshövding

Anita Persson, författare, tidigare museiintendent

Petra Söderlund, docent i litteraturvetenskap, medlem av redaktionen för Almqvists samlade verk

Ture Rangström, dramatiker, tidigare konstnärlig ledare Strindbergs Intima teater

MEDLEMSAVGIFT

200:- per enskild person och år, 300:- per par och år. Inbetalas till plusgiro 38 06 49-4. Ange namn, adress och helst också epostadress på inbetalningen.

HEMSIDA

www.almqvistsallskapet.se

E-POST

meddelande@almqvistsallskapet.se

Detta och tidigare nummer av almqvistiana kan beställas från sällskapets sekreterare Olof Holm, Terapivägen 16 E, 1 tr, 141 56 Huddinge.

Tidigare redaktörer för *Almqvistiana* har utsetts bland Almqvistsällskapets styrelseledamöter. Det är inte mer än rätt och rimligt att jag, som rekryterats utifrån, inleder med att presentera mig själv för sällskapets medlemmar.

Jag heter Jonas Ellerström och har i många år varit verksam inom svensk litteratur som förläggare, tidskriftsutgivare och redaktör, för att på senare tid alltmer ha blivit författare och översättare. En gång hade jag kanske kunnat bli litteraturvetare: jag fick i alla fall en inspirerande lärare på Lunds universitet i gestalt av Bertil Romberg, den välkände Almqvistforskaren. Han var den vänligaste människa man kan tänka sig, med en ousinlig nyfikenhet på de för honom nya författare som vi grund- och fortsättningskurselever skrev våra trevande uppsatser om. Han kunde också förmedla en självklar entusiasm för de klassiker som vi trodde var förlegade och tråkiga. Almqvist behövde han inte på samma sätt damma av – vare sig vi hade läst *Det går an* tidigare eller inte väckte romanen livliga diskussioner och tycktes tillhöra samtiden snarare än litteraturhistorien.

Jag gick ändå inte vidare till doktorandnivå, även om jag blev uppmärksam till det. Mycket annat hände i livet, många saker lockade och krävde uppmärksamhet. Men jag höll kontakt med Bertil Romberg, som efter att ha varit min lärare blev en vän. Senare, när jag flyttat till Stockholm, fick jag tillfälle att i någon mån visa min tacksamhet för hans undervisning och uppmuntran genom att tillsammans med Anders Burman och Roland Lysell sammanställa de artiklar om Almqvist som Bertil inte tryckt i bok. För hans forskargeneration var det tillräckligt att en studie publicerats i vetenskapliga tidskrifter som *Samlingen* eller i konferensrapporter, men alla Almqvistintresserade utanför fackkretsarna har anledning att vara tacksamma för Lysells initiativ att samla det här materialet i lättillgänglig form. (Roland hade själv haft Bertil som lärare och kollega vid institutionen i Lund.) Volymen fick titeln *Eremiten i världsbullret* och utkom 2007.

Fem år senare genomförde jag en gammal dröm när jag gav ut Almqvists songes, många av dem förvånande okända, tillsammans med ett antal besläktade dikter i boken *Drömbilder*. Till den skrev jag en inledning och gjorde med hjälp av tidigare forskning, främst Arne Bergstrands och Olle Holmbergs, en kommentar till de enskilda dikterna. Vad boken inte innehåller är noterna – det hade Bertil Romberg, som gick bort 2005 och själv var amatörpianist och sångare, säkert tyckt vara diskutabelt. Men dels fanns tekniska problem, och dels ville jag framhäva texterna och deras lyriska kvaliteter.

Poesin i vid mening är också mitt viktigaste område som litteraturrentresserad. Poesin och essäistiken – det var nog därför jag inte blev forskare, jag trodde inte litteraturvetenskapen kunde rymma det slags personliga engagemang som jag tycker är så viktigt. Kanske gjorde jag det akademiska framställningssättet orätt, men hur som helst har jag inte ångrat mig. Det har inte hindrat att jag av och till deltagit i vetenskapliga sammankomster, som exempelvis det stora symposium som Anders Burman och Jon Viklund anordnade hösten 2016 och som Cecilia Sidenbladh skriver om (bland mycket annat) i sin översikt av minnesåret i detta nummer av *Almqvistiana*. Min egen artikel här bygger på det föredrag jag då höll, och får ses som ytterligare en del av presentationen av mig själv.

I övrigt rymmer detta nummer 39 just ett ovanligt vackert exempel på god essäkonst i form av kritikern och författaren Madeleine Gustafssons artikel om Almqvist ur *Författarnas litteraturhistoria*. Det är en text väl värd att påminna om, liksom Jesper Svenbros samtida songe, skriven till 200-årsdagen av Almqvists födelse. En presentation av den nystartade tidskriften *Essä*, som i sitt första nummer tar upp *Svenska fattigdomens betydelse* ur fyra synvinklar, avslutar.

MADELEINE GUSTAFSSON

En brusthet, och därjämte alldeles hel ändå

”I hela hans väsen var en motsägelse”.

(Malla Montgomery-Silfverstolpe, *Memoarer*, del IV, 1911)

Gåtfull, kluven, rotlös framstod han i min skollärobok. Gåtfull och kluven står det fortfarande, varhelst någon försökt ge ett sammanfattande omdöme, en helhetsbild av Carl Jonas Love Almqvist. Men hans läsare är sällan av det slaget att de behöver helhetsbilder. De väljer, envar sitt eget urval.

Almqvist tycks räcka åt alla. Redan 1914 skrev Fredrik Böök i Svenska Dagbladet att ”så gott som varenda strömning som gått genom svensk litteratur under den sista mansåldern, skulle kunnat finna skäl för anslutning till någon sida hos Almqvist”. 1880-talet sympatiserade med den progressive sanningssägaren Almqvist, men Strindberg med sin hetare vrede undanskymde honom. 1890-talet återupptäckte magikern, symbolisten, romantikern Almqvist, men också den poetiske verklighetsskildraren, hans sinne för det nationella, det skygga, svårångade, särpräglade svenska. Ekelund fascinerades av hans svala oberördhet, hans ”obrutenhet av indignation”. Och hur sjunger han inte med i Gunnar Ekelöfs sökande efter det guld, som gör allt annat guld värdelöst:

Sedan aldrig jag
fann i världen behag, men
rullar i mantelfliken
pärlan som mig döljer!

Med 1960-talets breda politiska uppvaknande inom svensk litteratur kom förutsättningen för ännu en Almqvist-bild. Folke Isaksson skriver i inledningen till sitt urval av Almqvists politiska journalistik: ”Egentligen var Carl Jonas Love Almqvist en politisk människa. Egentligen är

han en av våra stora samhällsengagerade författare. Egentligen är han en av den politiska radikalismens portalfigurer i Sverige.”

Egentligen?

*

”... få nidingsverk kunna kallas större, än att på detta sätt *tvinga* en förtjänt litteratör (förlåt, att jag kallar mig så!) in i ett mångskriveri för dagens uppehälle, däri jag måste gå under, emedan det icke var min kallelse. Jag vet bestämt, att jag under detta mångskriveri icke yttrat en rad, ett ord, som icke överensstämte med min övertygelse och så till vida var det alldeles obrottsligt; men det var i alla fall illa däruti, att det var Lägre än vad jag kunnat, om man velat sätta mig i en annan ställning” (Almqvist i brev till Janne Hazelius 1843).

Finns det *något* sammanfattande omdöme om Almqvist, som han inte någonstans har sagt emot?

”Förslösa icke tid och papper med att tala om huruvida folk äro brustna *eller* hela, ett alternativ, som passar in på ingen. Var och en är nämligen en *Person*, och personens hemlighet är att vara på en gång både en brustenhets, och därjämte alldeles hel ändå.” (Almqvist i brev till D. J. Lénström den 18/1 1838)

Det kan knappast nog understrykas, att de flesta av Almqvists ”motsägelser”, som ter sig oförenliga inom ramen för en individuell personlighet, i själva verket var motsägelser inom den tid han levde i, och att hans gåtfullhet lättare låter sig förklaras genom hans kolossala känslighet för tidens idémässiga och estetiska strömningar, än genom något slags individuell särart. Hans formbarhet, inte hans egenart, är gåtan.

Men kanske inte riktigt ändå. För det fanns ju andra, som var formbara. De följde med sin tid, påverkades, ändrade åsikt, förklarade att de ändrat åsikt (som Geijer gjorde), fick nya vänner och fiender och fortsatte sin väg.

Inte så Almqvist.

Sina *Murnis*-berättelser, som han författade 1819 när Swedenborg-

ianismen stod på sin höjdpunkt, gav han ut de nyktra åren 1845 och 1850.

Songes, som väckte hänförelse i salongerna på 1830-talet, när de kom till, publicerades omkring 1850 och var då förlegad nyromantik.

Amorina, som författades 1821–22, gick miste om sin plats som romantiskt storverk genom att tryckningen avbröts. En ändrad upplaga kom ut först 1839. Och vem brydde sig 1849 om en göticistisk sagoserie som *Sviavigamal*, som kunde ha blivit en succé 1824, när den skrevs?

Ingenting har så bidragit till bilden – såväl hos samtiden som för eftervärlden – av Almqvist som den hållningslösa kameleonten, som var i stånd att om vartannat skriva nyktert och brinnande, översvinnligt och sakligt, exotiskt, romantiskt och folkligt-realistiskt, som hans egna bemödanden att hålla ihop sin bild. Ju häftigare kontraster, desto större hans ansträngningar att så att säga samla sig själv under en hatt; vad är hela *Törnrosens bok* annat än ett gigantiskt försök att förena de mest skilda pusselbitar, att utan avseende vid kronologi eller personlig utveckling foga in dem i ett enda övergripande sammanhang?

*

”Emedan det följaktligen så förhåller sig, att jag med min ohjälpliga beskaffenhet äger plats *ingenstades* inom något av det befintliga, så ägnar sig i stället allt vad mig tillhör blott till att bilda *ett eget Tredje*, ett parti för sig, självständigt.” (Almqvist i brev till Wendela Hebbe den 17/6 1843)

Varför dessa våldsamma och självdestruktiva ansträngningar, där andra – som Geijer – tryggt går sin gång och låter idag vara idag och igår igår?

”Det är icke för Styckets skull, min Bror”, skriver Almqvist som ung man till docenten i grekiska vid Uppsala universitet, G. W. Gumælius, för att be om hans och Geijers omdöme om *Amorina*, ”utan jag ville veta förhållandet emellan eder stämning och min Stämning. Jag ville gärna se, om jag kunnat göra något av mig begripligt, eller, i motsatt fall, till vad grad och på vad sätt jag är missförstådd.”

Att göra sig begriplig, där ligger mycket av drivkraften till Almqvists författarskap. Varför ville inte samtiden begripa honom, frågar han sig (och andra) ständigt – när *han* begrep *den* så väl?

En förklaring har jag redan nämnt, den kronologiskt nyckfulla utgivningen av hans verk.

Men det är ingen tillräcklig förklaring. För också bland dem som – likt Geijer – fick läsa Almqvists verk vid tiden för deras tillkomst, kvarstod alltid en reservation. Hans hänförelse, när han var hänförd, syntes dem överdriven. Hans genomsådande, när han genomsådade, var för alltomfattande. Det var inte bara så, att han i tur och ordning genomlöpte alla de motsägelsefulla tidsströmningar, från romantik och innerlig religiositet till positivism och liberalism, som också hans samtida påverkades av. Han var en amplifikator, hos honom växte också motsatserna. De fanns där *samtidigt*, endast tonvikten förändrades.

”... ingen i Sverige skulle *kunna* skriva flere ända till hjärtroten gående legender än jag, och med rikare eller varmare Ord kunna understödja hela Vantrons, Mörkrets och Våldets koloss; ty ingen vet bättre *var* dessa ord stå till finnandes, men jag *vill* det icke, emedan jag besitter det välsignade Förståndet, som säger mig, att hela denna koloss är av ler och halm, av Lögn och Orätt”, skrev Almqvist i det ovan citerade brevet till Wendela Hebbe, ett av de mest utförliga och öppenhjärtiga bland hans otaliga försök att reda ut, varför han i samtliga läger möttes med reservationer. Det ”Ormus-aktiga” stötte bort ena sidan, det ”Ariman-aktiga” den andra. Hans rationella sida jagade ifrån honom hans vänner i det romantiska lägret, hans ”ursinne” var en evig stötesten för de liberala. Vem vill försjunka i estetiska drömmier för att i skönhetskällans spegel möta – det kyliga dödsgrinet? Och vilken rättskämpe känner sig riktigt väl till mods i sällskap med en stridsbroder, som väl hävdar ens egna teser, men som från ett annat håll?

Någon opportunist var han sannerligen inte.

Samtidigt visade han en nästan tvångsartad anpassning till omvärlden.

”Men så har mitt öde alltigenom varit – allt ifrån min spädaste barndom har jag, oaktat begär till lenhet och ömhet, varit en retelse för

alla omkring mig. Besynnerliga skickelse! [...] Och jag söker likväl att vara så medelmåttig! ja, mången gång är jag lumpen, blott för att icke vara till retelse. Men ingenting hjälper. Även när jag tiger, inciterar det. Ja, en av mina vänner (fru S-pe) har sagt mig, att när jag är tyst, retar jag folk som värst” (ur brev till Wendela Hebbe, datum som ovan).

*

”Finge jag blott luft, så vore allt hjälpt. Tror nu någon, att detta är egoism? Gode Gud – icke är det för att jag vill göra mig eller min usla person gällande! Jag vill blott leva, leva på det allra ringaste sätt, blott med möjlighet att kunna få giva luft åt det sanna, goda och sköna, som arbetar i djupet.” (ur brev till halvbrodern Fridolf Almqvist den 22/9 1844)

Mot nödvändigheten att skriva stod tvånget att försörja sig.

”Utkomsten är den Jätte, som krossar eller dock hejdar all högre gång”, skrev Almqvist 1824 i ett brev till vännen Anders Berg, där han rapporterar från sitt bondeliv i Värmland: ”Blir det nu ett *Faktum*, att man med 1 à 2000 Rd som Kapital, kan leva, ej som Torpare, utan med hela den sanna Bildningens åtnjutande, så är den onde Jätten stungen. Ty, om det upptar en Obemedlads hela existens, att skaffa sig så mycket årligen: behövs ej stor Skicklighet och tid, att få vid pass så mycket i *Kapital*.”

Drömmen om kapitalet, som en gång för alla skulle göra honom fri från det dagliga stretandet för bröd, göra det möjligt för honom att inte bara andligen, utan också *de facto* ställa sig utanför samtidens strider, fri att söka sig fram mot sin egen upphöjda (mystiskt enande) ståndpunkt, den drömmen lämnade Almqvist aldrig. Men realiseras lät den sig bara inom ramen för *Jaktslottet* i *Törnrosens bok*. Praktiskt, karriärmässigt är Almqvists liv en enda serie av misslyckanden – trots eller kanske just på grund av hans ovanligt mångsidiga begåvning: varje helhjärtat yttre engagemang, varje totalt neddoppande i vilken praktisk verksamhet det vara månede tedde sig för honom liktydigt med självstympning. ”Således är jag bringad därhän, att anse för en ren

Olycka, att jag vet någonting, ty därigenom hava dessa ämbets-luntor blivit mig en förtyngande börda: *kunde* jag vara som mängden, så trivdes jag bra med sådant; men sedan man en gång smakat himmelen, kan man ej befalla sig att *glömma*.”

Att dra hela den brokiga historien om Almqvists praktiska karriär, från hans avbrutna ämbetsmannaliv, hans misslyckade experiment som intellektuell jordbrukare, hans tjänst som pedagog och rektor för Nya Elementarskolan som avbröts genom skandalen kring *Det går an* och *Marjam*, hans bana som publicist i Aftonbladet och hans misslyckade karriär som präst, ända fram till de äventyrliga finansoperationer och oegentligheter som ledde till hans fall och exil år 1851, kringflackandet i Amerika och de elva åren som mr Lewis Gustawi i Philadelphia, som han åter bröt upp ifrån för att närma sig hemlandet och dö år 1866 i Bremen, ett par dagsresor från de sina – att dra hela denna lidandes-historia kräver större utrymme än här. Här ska bara konstateras att det *var* en lidandeshistoria.

Men återigen: endast som helhet betraktad. Få författare har kunnat skildra lyckligare enskildheter än Almqvist. Och han visste också hur han skulle finna dem. Han reste.

*

”Herr Hugo, det faller mig något in! Om man skulle ta sig före att betrakta hela sitt och sin nästas liv som en resa blott, en resa över jorden, så tror jag att man alltid skulle vara angenäm, god, billig; och dessutom själv hava roligt, som ej vore att förakta då det parar sig med det goda.” (ur *Varför reser du?*, 1839)

I Almqvists resebrev, i de realistiska berättelserna från 1830- och 1840-talen – *Araminta May*, *Det går an*, folkklivsberättelserna – som han hämtade material till på sina otaliga resor med hästskjuts och ångbåt genom Sverige, finns en lätthet och omedelbarhet, en befriad spänst som är oemotståndlig, en mottaglighet för sinnesintryck, en lyckokänsla åt själva livet som är smittande. Aldrig var Almqvist så obekymrat glad som på sina resor. Han tyckte sig rå om ”allt det vackra i hela

landet”. Nils J. Andersson, som också har gett en entusiastisk skildring av Almqvists egenskaper som pedagog, berättar från en resa i Tjust år 1836:

”Vi måste hålla vid varje litet torp, varje tarvlig backstuga. Dit in gick Almqvist, där älskade han att sitta, samspråkande med de gamle. [...] När vi lämnat dessa kojor, talade man länge om sagramannen från Stockholm, som vart han kom, kvarlämnade idel hänryckning och gott minne.”

Almqvist kunde få folk att berätta. Han kunde få en fattig ”granrisgumma” att redogöra för sitt näringsfång så ingående, att hon slutligen undrade om han möjligen själv ämnade slå sig på hanteringen att göra viskor. Men han kunde också avsiktligt förolämpa en roddarmadam, för att med yrkesmässig hänförelse lyssna till den ström av grova ord, varmed hon svarade.

Han var helt öga och öra. Hans personliga bekvämlighet bekymrade honom föga, han sov lika gott ”i jäsande ejderdunsbolstrar” som ”på en fessing, fylld med halm och hackelse”. Och andras lidande? Ja – via författarskapet:

”Jag har varit i så många förhållanden och sett så mycken verklig, oskrymtad nöd både till själ och kropp – oförtjänt nöd! – att jag funnit rätt och billigt, ja, jag har funnit det vara en *skyldighet* för dem, som något förmå, att hålla sanningen fram i dagen, och söka skaffa en lindring”, skriver han 1839 till Atterbom.

Därmed är vi inne på Almqvists i egentlig mening politiska författarskap.

*

”Varföre skall kroppslig och själisk nöd vara? Det förekommer oss som vore den onödig.” (ur *Quincy Parriot*, 1840)

”Vår tids politiska huvudfrågor äga på djupet ingen annan mening än den, att människorna begära ett sant innehåll i samhället, i stället för de tusenfaldiga lögnen, som småningom intagit platserna. [...] Konsten är det enda fullt uppriktiga.” (ur *Poesi i sak*, 1839)

En tanke går som en röd tråd genom hela Almqvists politiska författarskap och ordnar materialet. En känsla vibrerar oavslutligt i all denna lysande, lidelsefulla polemik, *Om folknöjen*, *Om ett rätt familjeliv*, *Om poesi i sak*, *Om prästerskapet*, *Europeiska missnöjets grunder*, *Den stora läxan*. Det är den hudlösa känsligheten för allt tvång utifrån, lyhördheten inför minsta ton av översitteri, behovet att få utforska och följa sin egen ”inre regel”. Han vänder sig lika mycket mot konventioner som mot auktoriteten, och lika mycket mot yttre auktoritet som sådan som mot dess missbruk. Hans *oförmåga att förstå det andra finner självklart* är hans styrka, hans evärdliga förtjänst som författare att inte ha tillämpat detta reagensmedel blott och bart på sin egen tillvaro utan på människor i allmänhet, kvinnorna inte minst. Läs *Europeiska missnöjets grunder*:

”Den beska enhet, som människan ännu har kvar av Gud, vill göra sig gällande med en makt, lika stark som i inre mening oskyldig, emedan det är Guds röst i själen. Men människan växer upp i ett samhällsskick, som i tusentals fall vill hava henne annorlunda. Hon är född med ett sinnelag att anse 2 gånger 2 för 4; men om hon under sin levnad framåt icke vill göra 2 gånger 2 till 5, så blir hon ofta utkastad, fördömd, straffad. Människan försättes i vild strid emellan de yttre stadgade samhällsgrundsatsernas fordringar på henne, å ena sidan, och hennes sanna inre humanitet på den andra. Vilketdera skall hon lyda? Detta är livets förbannelse på jorden.”

*

”Även i de likgiltigaste saker kunde han krångla in sig i klyftiga, till intet gagnande lögner.” (C.F. Bergstedt i *Göteborgsposten* den 2/12 1878)

”Andra skola kalla det en ryslig svaghet. I själva verket var det varken ädelhet, eller svaghet – utan det var omöjligheten för mig att bringa över min själ den känslan att en annan varelse suckade över mig.” (ur *Ett öde*, ur Almqvists litterära kvarlåtenskap)

Det finns en patetisk detalj i den trista historien med procentaren von Scheven och de reverser, som Almqvist försökte underteckna med ett annat namn än sitt eget: när andra människor gjorde den synsvage von Scheven uppmärksam på den märkliga namnteckningen gjorde Almqvist inget försök att – vilket dock måste ha varit meningen – hävda att skuldförbindelserna inte var hans, utan erbjöd sig strax att underteckna dem på nytt, för att senare (såvida anklagelserna mot honom stämmer) försöka skaffa dem ur världen genom att stjäla dem. Varför?

Ingenting ”tvingade” Almqvist att gifta sig med barnflickan från Antuna, ”blott det [...] att hon var så fästad vid mig att hon skulle vara osäll utan mig.” Ändå gjorde han det, och blev olycklig. Varför?

Lika märkvärdigt fri, också i förhållande till de mest allmänt godtagna grundsatser, lika rörlig utmed hela skalan av sin tids värderingar som Almqvist var i sina skrifter – lika tvångsmässigt bunden och ofri framstår han ofta i sitt praktiska handlande. Det märkliga är ju inte att han ljuger, eller försöker ljuga, utan att han gång på gång hamnar i situationer som endast lögnen kan trassla honom ur. Som fanns det något tvingande i andras förväntningar som gjorde det omöjligt för honom att värja sig, som härmade han beteendemönster i deras helhet, och saknade den rörelsefrihet inom ramen för detta godtagna som tillkommer var och en som införlivat principerna – men Almqvist kunde aldrig ta en princip för given. Det var hans olycka som människa, det var hans styrka som författare att om alla förhållanden se, att de inte nödvändigtvis måste så vara.

”Jag har många gånger högst förundrat mig över huru jag kommit att stå så demonisk inför människor, som mången säger om mig”, skriver han till Wendela Hebbe den 6/11 1842 och tillägger förmodan, att det måste vara hans munterhet i ”viktiga” affärer, som förekommer de andra så demonisk. ”Och jag begriper ingenting av det onda däri: ty jag kan aldrig komma ifrån att Strunt ändå till slut är strunt, oaktat man kan fastna rätt illa därpå, bliva hängd, bränd, stekt eller nedbläckt, allt efter graden av tidevarvets bildning.”

Hängd, bränd, stekt eller nedbläckt – eller plågad av en tungsint hustru som han inte älskade, trakasserad av penningbekymmer medan

runtomkring honom nollorna befordrades till feta tjänster, förföljd, förtalad och vanärad: nej, någon opportunist var han inte. Och vidare – innebar inte också den kyla, som hans samtida beklagade sig över, ett slags moral? Många av dem, som anförtrodde sig åt Almqvist under hans resor genom Sverige, tror jag skulle ha instämt med Richard Furumo i hans beskrivning av en livets resenär: ”angenäm, god, billig”. Eleverna i Nya Elementarskolan har vittnat om det stimulerande i en undervisning som oftast skedde så, ”att den frågande själv hittade svaren efter en med några få ord mera antydd än given ledning.” (Nils J. Andersson). Lika känslig som Almqvist själv var inför yttre tvång, lika respektfull var han inför andras egenart, deras rätt och förmåga att vara sig själva, och vännen Janne Hazelius ord gällde säkert för många:

”Han har hos mig uppväckt så mycket sovande, uppklärat så mycket oförnummit, utvecklat så mycket fördolt, ingjutit så mycket nytt att hans Verkan på mig är en slags Epok i min Levnad.”

✱

”Ack, vad det är för en oändlig sak, att kunna *kommunicera med en människa*.” (Almqvist i brev till Janne Hazelius den 1/10 1819)

”I parentes sagt: Allt vad jag vågar skriva eller giva ut, är sådant, som det varit en okuvelig Nödvändighet för mig själv, att göra mig reda för.” (Almqvist i brev till Jonas Wærn den 24/10 1822)

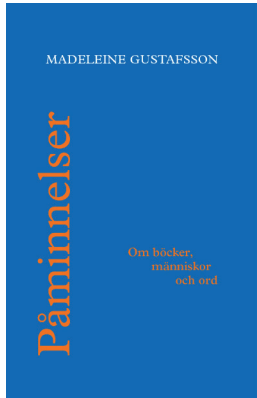
”Att dikta, det är helt, fullt livsallvar, sade han, och man bör endast göra det, när det är oemotståndligt.” (Almqvists dotter Marie-Louise, citerad av Ellen Key i *Sveriges modernaste diktare – Carl Jonas Ludvig Almqvist*, 1897)

Almqvist hade rätt: han hade kunnat bli en av våra stora romantiska författare. Han hade också, om han kunnat välja det, blivit en av radikalismens självskrivna portalfigurer i Sverige. Han blev bådaderna i viss mån, ingetdera i fullaste mått. Han envisades med att söka en enhet bortom motsägelserna, en personlig helhet som skulle sammanfatta –

men som också avväpnade – varje hans ställningstagande. Genom sin envisa strävan att hålla ihop tidens mest motsägande tendenser inom ramen för sin person, kom han för all tid att framstå som en utmaning.

Ur oförmågan att ta något för givet föddes tvånget att förklara sig. Ur känslan av att inte förstå föddes behovet att leva sig in i de andra. Ur det inre tvånget att skriva föddes en bestående glans över orden.

Essän ursprungligen publicerad i Lars Ardelius & Gunnar Rydström (red): *Författarnas litteraturhistoria. Den första boken* (Författarförlaget 1977), och därefter i Madeleine Gustafsson: *Påminnelser. Om böcker, människor och ord* (Daidalos 2017)

	Madeleine Gustafsson har i decennier varit en av Sveriges mest vidsynta och lyhörda litteraturkritiker och essäister, med en sällsynt förmåga att förena iakttagelsens precision med tankens rörlighet. <i>Påminnelser. Om böcker, människor och ord</i> är ett generöst urval ur hennes produktion och tar upp en lång rad viktiga författarskap från olika språkområden. <i>Påminnelser</i> är utgiven av Bokförlaget Daidalos och går att köpa i nätbokhandeln, välsorterade boklådor eller direkt från förlaget. Beställ via kundservice@daidalos.se. Pris 250:- inkl. frakt. Bokförlaget Daidalos, Bergsjödalen 54B, 415 23 Göteborg.
---	---

JESPER SVENBRO

Ontarias sång

Hyllning till C.J.L. Almqvist 28.11.93

I drömmen kunde du känna en frid
som tycktes övergå allt förstånd.
Som denna morgon i Nord-Amerika
då dimman just ska lättas över en insjö lika stor som ett hav
och millioner fiskar drömmer nere i djupet
utan att minsta krusning förmärks.
På vatten där annars pälsjägare
långsamt fraktar sina dyrbara pälsverk
glider en ensam kanot med en Squaw:
hon vilar en stund på paddeln,
hennes röst hörs tydligt som om den kom ur oändligheten
över väldiga darrande vatten.
Du vet att Niagara-Fallen dånar i fjärran
men inte ett ljud av deras åska når hit.
Det är som om du lämnat det stridaste utav vattufall
för ett stilla speglande hinsides:
hör den himmelska rösten, ekande över sjön!
Det är den unga indiankvinnan Ontario
som glider fram över dessa genomskinliga vatten.
Guldsand skimrar i strandbrynets vatten.
Höga granar speglar sig i strandbrynets vatten.
Det kunde ha varit tillvarons vatten.
Ontaria har kläder av mjukaste skinn,
hon har halsband av glaspärlor i klaraste färger.
Hennes sång är tillvarons sång.
Hon paddlar i ensamheten, ofattbart sjungande
mellan stränder som är så fjärran
att de bara kan anas i dimman.

Och stränderna har underbart klingande namn –
det är de Sälla Jaktmarkerna som kan skönjas där borta.
Ekot av hennes röst dröjer länge kvar
över de klara vattnen i Lake Ontario.

Dikten ursprungligen publicerad i Lyrikvännen nr 2–3 1993, och där-
efter i Jesper Svenbro: *Vid budet att Santa Bambino di Aracoeli slutligen
stulits av maffian* (Bonniers 1996)

Kommentar och dagboksblad

Om ”den unga indiankvinnan Ontario” drömde jag en natt vid mitten
av åttiotalet och funderade en del över hennes namn, uppenbarligen
bildat som en femininform till ett maskulint Ontario. Eftersom hon
sjöng så underbart, var det signifikativt att det drömda namnet inne-
höll ordet ”aria”. Det bar också på en dold smärta: ”ont har jag”, tycktes
det säga, samtidigt som det i mina öron hade ”ontologisk” karaktär.
Tillvarons egen sång!

Vid tiden för drömmen skrev jag en sorts ironisk, mycket viljein-
riktad poesi som inte tillät mig att omsätta den här erfarenheten i dikt.
Det skulle dröja nästan ett decennium innan det föreföll självklart att
göra det. Jag hade då med stor behållning återvänt till *Drottningens ju-
velsmycke* och lånat hem Ruben G:son Bergs bok om Almqvist i lands-
flykten. Men framför allt hade jag upptäckt att Ontario var besläktad
med Solaviv, Ojanima, Stellamira och andra kvinnogestalter i *Songes*.

Varefter dikten skrev sig av sig själv.

18.7.93 Almqvist besökte på ett rätt tidigt stadium Niagarafallen (vars
vatten mynnar i Ontariosjön) och upptecknade tre indianska sånger
som han lovade att skicka till sin vän C.W. Bauck i Sverige. Han hade
läst James Fenimore Cooper (död samma år som A. kom till Amerika).
Jag bör tillägga att irokeserna är nämnda i Stagnelius ”Kärleken”. För
Ontaria är irokes.

Följande omständigheter är att beakta: Ontarias sång är en ontologisk sång, en ontologisk aria; de ”sälla jaktmarkerna” är det eviga livet; ”Ontarias sång” är en *songe*. Det gigantiska ekot av den ensamma kvinnorösten. Ontariosjöns yta är större än Vänerns. Almqvists utopigrundande i Värmland är ett ”nordamerikanskt” projekt; Vänerns stränder är Ontariosjöns.

19.7.93. Almqvist talar om ”underbart klingande” indianska namn (RGB, s. 488). Om indiankvinnor (squaws) talar han i ett annat brev, speciellt nämner han smycken av glaspärlor, allehanda skynken, mässingsbeslag, deras svarta raka hår, ansiktsmålning – det är emellertid här fråga om indianer i Sydstaterna (Texas eller New Mexico, tror jag) och inte irokeser (RGB, s. 478).

Har just sovit middag. Drömde om Almqvist: intrikat samtal rörande något i *Svenska rim!* Skugglik var han; inte riktigt synlig eller påtaglig; tycktes vara närvarande genom energin i sin argumentering; i sin röst.

20.7.93 I går skrev jag ”Ontarias sång”. Tyckte att jag lyckades hålla kvar den ursprungliga visionen. Jag minns att jag skrev brev om min dröm till Per vid mitten av åttiotalet. Men på den tiden tror jag inte att jag förstod att det gällde en almqvistisk *songe*.

22.7.93 Såg i en Canada-guide att Ontario kommer av ett indianskt ord (irokesiskt?) *onitario* som betyder ”vacker sjö”.

Kommentaren ursprungligen publicerad i *Almqvistiana* # 21 (1997)

JONAS ELLERSTRÖM

Femtioalet och Almqvist

I juni 1951 satte Alf Sjöberg upp *Amorina* på Dramatens lilla scen. Teaterversionen blev uppmärksammas och Vilgot Sjöman kallade den en föreställning för samtiden, en modern pjäs. Ett nytt decennium hade just tagit sin början, och kanske letade Kultursverige mer än vanligt efter en riktning för det. Fyrtioalismen hade i så hög grad fått sin prägel av andra världskriget och atombombsångesten att en reaktion var oundviklig. Romantik blev nyckelordet för femtioalet, och Almqvist – i alla fall en del av hans författarskap – utsågs till en föregångare.

En av dem som såg Sjöbergs pjäs på Dramaten var den unge Folke Isaksson. Till hösten utkom hans debutbok, diktsamlingen *Vinterresa*, i vilken ingick en dikt med titeln ”Almqvist”. Den är försedd med en till diktrader omgjord devis ur just *Amorina*:

Straxt tår-regnet kom, och han vidöppen sig
i båten vid årorna lade så glad.
Han drack af de ljufliga tårarnes svall,
och båten förfylldes, i floden han sjönk...

Isaksson vidareutvecklar drunkningstemat i sin dikt. Inledningens ”Han” tycks befinna sig under vattenytan, men fortsätter ändå att tala. Att denna person är Almqvist blir uppenbart genom diktens titel och andra strofens referens till det kända fotografiet med hatt från landsflyktsåren. Men någon regelrätt porträttdikt är det inte, snarare en fri fantasiskapelse styrd av psykologisk och litterär inlevelse. Dikten lyder i sin helhet:

Han lutad i ekan
som talar om livet på botten
Nere på djupen där livet inte är verkligt
skvalpar den

Blåa dagern faller i hans ansikte
med sitt sneda galleri med de sjuka stjärkar

Ser ni då spetsiga kylnande blicken
fresta som ett ont och giftigt blänke
under mörka bredskyggiga brätten
Vågorna vässar mot varandra
Nere långt nere
bedriver vi vårt maskspel
där intet äger giltighet där intet beror

Han talar med ekan med skvalpet med stormen
som bor i den spädaste viskning i blekaste fläkt
Men senare långt senare:
skogen kantrar tung
rusigare susar redan humlor i hans hår
dem kardar han ut och gjuter
likt eldflarn i vattnet så att de gnistrar
Mumlar då bortom sej
förbi småorden i vasskanten
vattenlinjens okyska tisslingar
suckar tyngre än bergen som påbörjat
fumlande sömndragna samtal

Då vecklar sommarn sin klocka det milda skenet
klingar med skära ömma tafatta handtag
Sommarns sken gjuter mildhet sin stilla saft
runt kring språkets tumult kring snåriga rotvälskan
Och linnéan smyger sej in i hans hand
snor sej ut ur alla fingrar
viskar de blyga drömmarna
och hans eka bortskvalpar bergens samtal
bortslumrar döden
till nästa tumult

Dikten inleds under vatten och utspelar sig i en överklig och opålitlig

miljö. I slutstrofen förflyttas den dock upp på land, in i ett svenskt sommarlandskap för vilket linnéan står som symbol. Den blyga blomman, med sin koppling till namngivarens ljusa och rationalistiska 1700-tal, kontrasterar mot det 1800-tal i vilket livet är ett maskspel där inget äger giltighet och går att systematisera. Passagen i Isakssons dikt pekar också på det ställe mot slutet av *Svenska fattigdomens betydelse* där linnéan förekommer, och därigenom på kontrasten mellan ljus och mörker i Almqvists gestalt – i det här fallet mer litterärt än biografiskt uppfattad.

Författarens kalla, spetsiga blick som skymtar under hattens breda brätte är kanske, om man ska vara kritisk, en överdrivet dramatisk detalj. Den uttrycker ändå mycket av den klyvnad som såväl samtid som eftervärld känt inför personen och författaren Almqvist. Demonin, verklig eller projicerad, skrämmar och lockar samtidigt. Isakssons dikt vill rymma båda aspekterna. Den är en lyhörd tidsdikt, mån om att bidra till renässansen för den romantiske Almqvist, men den skriver inte under på en alltför idylliserande tendens.

Uppgiften att Folke Isaksson verkligen bevistade en av föreställningarna av *Amorina* på Dramaten har jag från Jan Myrdal. I en stort anlagd recension av Isakssons urval av Almqvists pamfletter och polemik, *Det går en åska genom tidevarvet*, i BLM 1972 genomförde Myrdal en äreräddning av femtiotalets Folke Isaksson. Det skedde vid en tidpunkt, det tidiga sjuttioalet, då denne avlägsnat sig från sin romantiska poetik. Myrdal stöttar Isakssons positionering genom att hävda att hans Almqvistuppfattning redan från början tog fasta på författarens och tidningsmannens radikala idéer. Romantikern och realisten Almqvists dubbelhet, rättare mångsidighet, genererar alltså såväl politiska ställningstaganden som poetisk respons under den händelserika andra delen av 1900-talet.

En femtiotalsförfattare som bestämt hävdade att poesin stod över politiken var en av decenniets portalfigurer, Paul Andersson. Med *Elegi över en förlorad sommar* (1953) hade han gett det unga årtiondet något av en programdikt. Helt i sitt ideal Rimbauds efterföljd brände Andersson snabbt slut på sin begåvning. I det poetiska Almqvist-

porträtt han publicerade i BLM nr 4 1960 är det inte den svenska romantikens produktiva geni som fokuseras utan en figur som i ”en gyttjig hamnstad” står i begrepp att vända hemlandet ryggen. Lika litet som Folke Isakssons nio år yngre dikt är denna, trots titeln ”Almqvist vid exilens begynnelse”, en porträtt- eller rolldikt. Möjligen kan avsikten ha varit sådan, men tillvägagångssättet har i så fall snabbt övergått från faktabehandling till mytisk omformning. Gestalten Almqvist erbjöd helt enkelt Paul Andersson en alltför god möjlighet till romantisk identifikation, han blev en projektionsyta för den egna hemlöshetskänslan (Andersson levde från 1954 huvudsakligen i Paris och Rom). Dikten lyder:

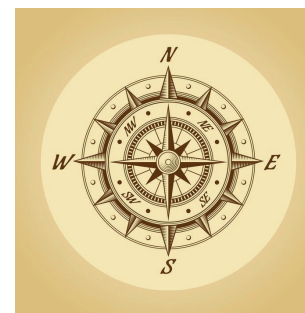
Törnrosen står utslagen här
knoppen (sinnebild för fem sinnen) sprängdes
blev i blomma fem sinnens verklighet.
Världen, buskens värld av ris och törnen,
företträdades av en gyttjig hamnstad,
myllans värld av magra dungar däromkring.
Men törnros-verkligheten känner endast havet.
Vildrosen lockar vinden att samla dess honung
och ömsint tömmer den gömmenas nektar
och vänder så över havet tillbaka till kupan av storm.
Där ute bland dimmor, under havsljus som slår eller viker
mörker som tättnar och skingras,
vilar flyktstråket, orört
en riktning, mild som kompass-konsonantens förslag.
Sinnenas törnros – min vildros blir vindros här
här vid havets väldiga kupa av vind,
en vind som fyller min flykt till ett äventyrs segel.
Vildros en vindros med fem sinnens väderstreckstecken.

Almqvists självvalda tecken, törnrosen, är redan på väg att bli något av en kliché som symbol för författarskapet, men med den fina förskjutningen från vildros till vindros räddar Andersson mycket av dess suggestionskraft. Törnrosens fem kronblad blir först en bild för sinnena,

och sedan sker den språkliga glidning som verkar skapa ytterligare ett väderstreck utöver de fyra traditionellt givna: en vind- och flyktriiktning, mjuk som de långt fram i munnen formade konsonanterna f (för flykt, förslag) och k (för kompass och konsonant).

Andersson hade själv i sin långa elegi utnyttjat solrosen som ett tecken för det eftersträfvansvärda fria liv som står i motsats till det moderna människosamhällets kristalliniska struktur. Obesvärad av biografiska detaljer spänner han här upp en suggestiv halvsfär över rosen/personen vid havets rand och får flykten att framstå som ett frihetsäventyr på ett sätt som den aldrig var det, varken för Almqvist eller för Paul Andersson själv.

En dikt från början av det svenska femtioalet, en då det just tagit slut. En från början av ett författarskap som kunde röra sig in i de polemik- och reportagebenägna 1960- och 1970-talen. Och en dikt av en hjälplös lyriker som fem år tidigare gett ut vad som skulle visa sig bli hans sista bok. Den obevekliga tidens nästa tumult var redan på väg.

Minnesåret 2016

Förra året var det som bekant 150 år sedan Carl Jonas Love Almqvist, alias professor Westermann, dog i landsflykt i Bremen 1866. Men författaren, journalisten, feministen, kompositören Carl Jonas Love Almqvist lever fortfarande, och för att uppmärksamma detta faktum anordnade både Almqvistsällskapet och andra institutioner och medier en rad olika evenemang under minnesåret 2016. Svenska Akademien, Helge Ax:son Johnsons Stiftelse, Längmanska kulturfonden, Stiftelsen Lars Hiertas Minne, Svante Bergströms Teaterstiftelse samt Beatelund Produktion bidrog generöst till att Almqvistsällskapets alla föreställningar, program och föreläsningar kunde genomföras.

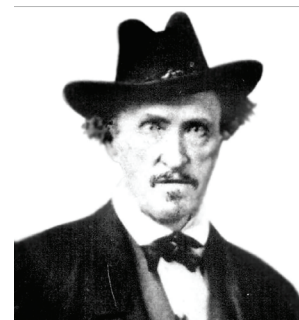
Först ut var Operaverkstan på Malmöoperan, där operan *Drottningens juvelsmycke* hade urpremiär den 5 mars – en njutbar, fantasi-full och med rätta lovordad föreställning med musik av Almqvist och Kraus i arrangemang av Jonas Forssell. För libretto och regi stod Maria

Ensemblen i *Drottningens juvelsmycke* på Operaverkstan.

Sundqvist, och för koreografin svarade Sara Ekman, som även gjorde Tintomaras roll. Sångare var Ola Simonsson, Helena Magnusson, Sebastian Durán och Björn Löfgren. En kvartett spelade.

Många av sällskapets medlemmar for ner till Malmöoperan. För att ge ännu fler möjlighet att få ett smakprov av föreställningen arrangerade Almqvistsällskapet den 15 juni tillsammans med Beatelund Produktion en "Almqvistkonsert i Törnrosens tid" – en konsertant version av *Drottningens juvelsmycke* i Paviljongen ute på det vackra Beatelund på Värmdö. Tre av sångarna, Helena Magnusson, Ola Simonsson och Sebastian Durán, framförde operans sångnummer. Jonas Forssell hade denna gång arrangerat den instrumentala musiken för en stråkkvartett, Mälarkvartetten. Handlingen bands samman av Berättaren, skådespelaren Irene Lindh, som läste ur Almqvists egen text.

Efter paus gavs programmet "Almqvist i Amerika". Irene Lindh läste Sesemanadikter från landsflykten, och sångarna framförde sånger som Almqvist hörde i USA, som Stephen Fosters "Beautiful Dreamer" – eller sådana han kan ha spelat ur minnet, som A.F. Lindblads sånger. Vid pianot satt Michael Engström. Hela den sofistikerade konsertpubliken sjöng överraskande med i F.S. Keelers foto av Almqvist. "Battle Hymn of the Republic"!

Operaverkstans konstnärliga ledare och eldsjäl Maria Sundqvist är en verklig Almqvistfantast! Den 9 juli var det dags för ännu en urpremiär som hon var delaktig i, nämligen operan *Det går an* på Läckö slott. Maria Sundqvist hade skrivit librettot till denna opera som producerades i samarbete med Operaverkstan. Musiken var av Daniel Fjellström och för regin stod Linus Fellbom. I rollerna hördes Frida Engström och Carl Ackerfeldt med ensemble. Läckö operaorkester spelade.

Almqvistsällskapet var med på premiären, vi hade kombinerat operabesöket med en uppskattad bussresa i *Det går ans* hjulspår ner till Lidköping under Olof Holms sakkunniga guidning.

Carl Ackerfeldt och Frida Engström i operan *Det går an* på Läckö slott.
Foto: Petter Magnusson.

Den 19 juli hade teaterföreställningen *Kärlek är* urpremiär på Parkteatern, Under eken i Galärparken i Stockholm. Love Almqvist och Wendela Hebbe, kolleger och vänner, möts i denna pjäs skriven av Cecilia Sidenbladh. Platsen är Aftonbladets redaktion och tidpunkten en kvav eftermiddag i juni 1851. Wendela är en självständig yrkeskvinna och Love är som bekant tidens mest radikale feminist – men han lever inte alltid som han lär... Skådespelarna Philomène Grandin och Ulf Pilov spelade denna föreställning i ord och ton. Vid pianot satt Mats Persson. För regin svarade Eva Gröndahl.

Föreställningen lockade under några varma julikvällar en stor publik till Parkteatern. Under augusti spelades pjäsen i kammarformat både på Beatelund, Värmdö, och under tre veckor i Wendela Hebbes hus i Södertälje. Före dessa föreställningar spelade Mats Persson Almqvists klavermusik och berättade om den. *Kärlek är* ingick därefter i Klara Sopppteaters repertoar under hösten.

Almqvistsällskapet höll sig framme på Bokmässan i Göteborg i september. Vi anordnade ett stort seminarium om "Den obekväme journalisten Almqvist" med Johan Svedjedal och Ingrid Elam som talare och Kerstin Brunnberg som moderator. Vi hade också en monter som delades med Wendelas Vänner. På de litterära sällskapens lilla scen bjöds dels på scener ur *Det går an* med Irene Lindh och Olof Holm, dels på Almqvistdikter ur landsflykten. Olof Holm och Ami Lönnroth kåserade vid ett tredje framträdande om "Tsarens hemorrojder och andra skäl till indragningar av Aftonbladet".

Om "Den obekväme journalisten Almqvist" talade Kerstin Brunnberg även på Stockholms Stadsbibliotek under en kväll i oktober. Irene Lindh läste texter som illustrerade.

Den 7–8 oktober gick ett stort tvådagarssymposium av stapeln på Södertörns högskola: "Carl Jonas Love Almqvist – verkningshistoria, komparationer och omläsningar". Jon Viklund och Anders Burman var drivande krafter bakom detta symposium som anordnades av ämnet Idéhistoria och Institutionen för historia och samtidsstudier, Södertörns högskola, i samarbete med Almqvistsällskapet. Samtliga verksamma Almqvistforskare deltog i detta viktiga och spännande

Affischen för Cecilia Sidenbladhs pjäs *Kärlek är* på Parkteatern. I rollerna som Love Almqvist och Wendela Hebbe Ulf Pilov och Philomène Grandin.

evenemang. Paula Henrikson talade om "En flykt på behagets vingar? Almqvist och Grekland", Yvonne Leffler om "Nordic noir och Almqvists prosa i översättning", Petra Söderlund om "Almqvists erotomani: mottagandet av *Murnis*", Annika Ullman om "Pedagogen Almqvist", Sverker Sörlin om *Europeiska missnöjets grunder*, Gunilla Hermansson om "Svensk romantik og problemet med verdenslitteraturen. Almqvist og Euphrosyn", Claudia Lindén om "En Almqvist i nationalromantikens tecken", Jonas Ellerström om "Skuggan av *Songes*. Almqvist och hans poetiska efterföljare", Klaus Müller-Wille om "Oskuld, arsenik och en halshuggen sjöjungfru. C.J.L. Almqvist och det skandinaviska neoavantgardet", Jakob Staberg om "Kärlekens hemlighet. En psykoanalytisk läsning av *Drottningens juvelsmycke*", Sam Holmqvist om "Att vara Lazuli Tintomara: Transidentifikation i *Drottningens juvelsmycke*", Roland Lysell om "Dialog om Sättet att läsa Stycken", Jon Viklund om "Svenska krusbär – en sen receptionshistoria", Anders Mortensen om "C.J.L. Almqvists romantiska ekonomi" och slutligen Anders Burman om "Sveriges första socialist? Carl Wilhelm Bergman om C.J.L. Almqvist". Alla ni som inte hade möjlighet att ta del av dessa intressanta föreläsningar kan trösta er med att en utgivning av symposiumets samtliga föreläsningar i bokform är på gång.

Under våren och sommaren pågick i Marabouparken en liten utställning med några av Hilding Linnqvists illustrationer och skisser, kallad "Almqvist som inspiratör i konsten". Linnqvist var en stor beundrare av Almqvist och nästintill besatt av *Drottningens juvelsmycke* som han gjorde otaliga fina illustrationer av.

Strax innan 2016 var till ända sände SVTs K Special *Carl Jonas Love Almqvist*, en dokumentär av Astrid Ohlsén, med foto av fantastiske Håkan Pieniowski. Klippning Lasse Summanen. Filmen fokuserar Almqvists "för tiden revolutionerande fritänkande. En subversiv exposé från *Det går an*, *Tintomara* och *Drottningens juvelsmycke* till hippieliv i Värmland och landsflykt som mordmisstänkt."

Det är pressbilden för K Special, ett montage som utnyttjar Carl Peter Mazérs välkända porträtt, som återfinns på omslaget till detta nummer av *Almqvistiana*.

Härutöver bjöds under året en rad smärre evenemang i Almqvists tecken: Olof Holm guidade under mottot ”Stockholm, o Stockholm, du ormdigra kula” flera stadsvandringar genom Gamla stan och Riddarholmen i Almqvists sällskap. Densamme Olof Holm ledde tillsammans med Vanja Edwinson en busstur i Loves hemtrakter i Upplands Väsby och Vallentuna.

Almqvistsällskapet deltog med eget bord i Världens längsta bokbord på Drottninggatan i augusti.

Bland föreställningar i mindre format märktes ”Almqvist – en hungrig författare?” där Solveig Faringer kåserade kring ämnet Almqvist och mat. Dessutom sjöng Solveig flera av Almqvists songes, såväl som ett knippe av sina egna tonsättningar av Sesemanadikter.

”Tre fruar och en författare” var ämnet för en litterär salong på biblioteket Upplands Väsby. Irene Lindh läste ur Almqvists 1840-talsroman *Tre fruar i Småland* och Olof Holm talade om Almqvists idéer om brottslingars vård och om kvinnokollektiv.

I slutet av maj anordnades sedvanlig uppvaktning vid Almqvists grav på Solna kyrkogård. Irene Lindh talade om sitt personliga förhållande till Love under rubriken ”En aktris bekännelse”.

Under Hagadagen framförde Richard Forsgren, Maria Salomaa och Hanna Wählin *Man och kvinna. Ett spel om Almqvist och kärleken* i regi av Gunnel Bergström.

Britta Blavier och Torbjörn Pettersson sjöng musik ur Lars Johan Werles opera *Tintomara* i sin föreställning ”Brännhet kärlek och längtans tårar”.

Arne Melberg publicerade 27/9 i Svenska Dagbladet en understreckare med rubriken ”En obotlig romantiker som ännu går an”.

Och sist men inte minst – Mats Persson gav i juni två olika konserter i Klaverens hus på Lövestabruk. ”Det doftar i Sättras skog” kallade han dessa konserter där han spelade Almqvists klavermusik på instrument från Almqvists egen tid. Mats är i färd med det omfattande projektet att spela in hela Almqvists musikaliska verk – det kommer att bli ett stort CD-album vad tiden lider.

Almqvistsällskapet avslutade minnesåret med en litterär och musikalisk salong i Börssalen på Svenska Akademien den 26 november. Vår ordförande Eva Bonnier inledde, därefter spelades teaterföreställningen *Kärlek är*. I pausen bjöds publiken på vin och läckra smittor.

Därefter följde ”På rimmets purpurhav”, en litterär och musikalisk salong med skådespelarna Irene Lindh och Björn Granath tillsammans med pianisten Mats Persson som spelade Almqvists klavermusik, interpolerad av skådespelarnas läsningar ur *Sesemana*, *Ormus och Ariman*, *Drottningens juvelsmycke* och *Det går an*. Irene sjöng ”Hjärtats blomma” och ”Tintomaras sång” för en andlös publik, och två Almqvistiska änglar, Sofie Ragnå och Sara Nyberg, gick genom rummet sjungande ”Herdarna i Chamoni” och ”Gud som haver barnen kär”. Cecilia Sidenbladh hade sammanställt programmet.

Vi som var där kommer nog sent att glömma Björn Granaths rapversion av Sesemanadikten om hur Almqvist går till torget med sin korg. Björn var i högform denna minnesrika eftermiddag i Börssalen. När vi skildes åt var hans sista ord: ”Det här skall vi göra om!” Så blir det ju tyvärr inte. Den 26 november var sista gången som denne store skådespelare och Almqvistkännare överhuvud taget stod på scen – redan ett par månader senare fanns han inte längre bland oss.

Björn Granath. Foto: Dramaten.

Nyheter

Begreppet litterär klassiker har setts som liktydigt med ett verk av evigt värde och oföränderlig karaktär. Men mer och mer har vi börjat uppfatta klassikerstatusen som ett tecken på att verket snarare har kapacitet att förändra sig med tiden. För varje ny läsargeneration kan romanen, pjäsen eller diktverket anta nya innebörder och vara fortsatt relevant.

Den ständigt rörlige Carl Jonas Love Almqvist är naturligtvis inget undantag, och ett vackert exempel på hur det är möjligt att ur skilda synvinklar avlocka hans texter betydelser ger den nystartade tidskriften *Essä*. Det är "Svenska fattigdomens betydelse" som ställts i fokus för första numret av den ambitiösa publikationen. Dess programförklaring lyder: "I varje nummer av tidskriften *ESSÄ* återutges en svensk källtext som kommenteras av fyra personer. Tanken är att visa hur idéer och uttryck från olika tidpunkter i historien kan ta plats i vår egen tid och hur en och samma källa kan framkalla fyra sinsemellan helt olika tolkningar, tankar och röster."

Redaktör för *Essä* är Emi-Simone Zawall, kritiker och Under strecket-skribent i Svenska Dagbladet, översättare från polska och lärare i förlagskunskap vid Stockholms universitet, men i botten faktiskt jurist. I ett samtal med redaktören för *Almqvistiana* berättade hon om tidskriftens tillkomst och framtidsplaner.

Vilken är den grundläggande idén bakom Essä?

Essän som form är ju som gjord för att pröva tankar och känslor inför en viss text eller ett visst fenomen, och jag ville starta en tidskrift där man som läsare kunde få chansen att vrida och vända på en och samma idé så mycket som möjligt. Jag fascinerar mycket av att en och samma tanke kan framkalla skilda perspektiv. Idéer och uttryck färgas av de människor som betraktar dem. Det är det jag ytterst vill att tidskriften ska gestalta.

Hur kom det sig att du valde Almqvists "Svenska fattigdomens betydelse" som utgångspunkt för det allra första numret?

Det var en av flera texter jag valde mellan, men något sa mig att

det skulle bli en bra start för tidskriften. Första gången jag kom i kontakt med Almqvists text var genom historikern Henrik Berggrens bok *Är svensken människa?*, skriven samman med Lars Trägårdh, som har undertiteln "Gemenskap och oberoende i det moderna Sverige". Frågor om vad det svenska är och vad svensk identitet består av har ju alltid funnits så länge det funnits uppfattningar om nationell tillhörighet. Idag är de politiskt laddade på ett annat sätt än då, men samhället ser också helt annorlunda ut. Jag tänker mig i alla fall att Almqvists essä, skriven i en idéhistorisk brytningstid, skulle kunna vara en givande utgångspunkt för frågor om identitet och svenskhet. Bland annat.

Henrik Berggren medverkar i numret. Hur valde du de övriga tre skribenterna?

Jag ville ju att Almqvists text skulle belysas från olika håll. Henrik Berggren sätter Almqvist i ett idéhistoriskt perspektiv. Jesper Roine, forskare vid Handelshögskolan, som bland annat forskat på förmögenhets- och inkomstfördelning i Sverige, och som dessutom skrivit en

kommentar till Thomas Pikettys *Kapitalet i det tjugoförsta århundradet* ur svensk synvinkel – han fick tolka texten ur ett ekonomiskt perspektiv. Filosofilektorn Christine Zyka, som är verksam vid Newmaninstitutet i Uppsala och har disputerat på Simone Weil, förmedlar en etisk och andlig dimension av fattigdomsbegreppet som jag är särskilt intresserad av. Poeten Johan Jönson har ju blivit känd för sina beskrivningar av det nya samhällets fattiga och utstötta, dessutom är han en bra poet, så jag ville gärna ha med honom.

Vilket är ditt eget förhållande till Almqvist?

Han är en av de mest intelligenta svenska författarna! Och så otroligt modern... Vad gäller enskilda verk är *Drottningens juvelsmycke* en stor favorit. Och jag har själv rötter i Värmland med en släktgård utanför Sunne. Och i somras besökte jag Almqvists lilla stuga i Graf.

Vilka källtexter kommer du att presentera i fortsättningen?

Det behöver inte alltid vara en text. I nästa nummer blir det en 1600-talskarta som står i blickpunkten, och i nästa igen blir det antagligen en så udda och intressant text som polisutredningen efter Dan Anderssons död.

Bara att önska tidskrift och redaktör lycka till! Första numret av *Essä*, elegant formgivet av Jens Andersson, omfattar 88 sidor och rymmer förutom de fyra kommentarerna den fullständiga texten till Almqvists "Svenska fattigdomens betydelse" och fyra bilder av konstnären Hans Andersson. Priset är 100 kr och tidskriften finns bland annat att köpa på Rönnells antikvariat på Birger Jarlsgatan 32 i Stockholm. Vill man beställa lösnummer eller prenumerera går det att göra på hemsidan www.tidskriftenessa.se eller per e-post till red@tidskriftenessa.se